

Ks. Henryk NIEMIEC

POPRAZECZ NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ DO OSOBY

W wydawnictwie Opactwa św. Piotra Solesmes we Francji ukazuje się seria zatytułowana „L'enseignement des papes” („Wypowiedzi papieży”). Każdy tom serii stanowi odrębną całość i poświęcony jest jednemu zagadnieniu, a na jego treść składają się wybrane wypowiedzi papieży z okresu po drugiej wojnie światowej oraz podstawowe dokumenty Kościoła, dotyczące zapowiedzianej tytułem tematyki. Seria ta nie ma charakteru dokumentalnego. Jej celem nie jest przedstawienie wszystkich wypowiedzi papieży i kościelnych dokumentów związanych z podjętym tematem. Redaktorzy – zakonnicy Opactwa św. Piotra – usiłują raczej przedstawić wykład papieskiego nauczania dotyczący konkretnego problemu. Wykład to osobliwy, prowadzony jest bowiem przez samych Następców św. Piotra. Dziełem redaktorów jest natomiast sprobematyzowanie podjętego zagadnienia głównie przez układ każdego tomu oraz wybór przemówień i dokumentów.

W tomach, które ukazały się dotychczas – podjęto następujące tematy: Najświętsza Maryja Panna, Europa zjednoczona, Eucharystia, modlitwa, prawo do życia, kobieta, Duch Święty, nauczanie, różaniec, celibat, osoby w podeszłym wieku, pojednanie i pokuta.

Tom trzynasty serii prezentuje Papieskie nauczanie o godności i prawach osób niepełnosprawnych¹. Redaktorzy przedstawili niektóre wypowiedzi papieży: Piusa XII, Jana XXIII, Pawła VI, Jana Pawła II, skierowane do ludzi

niepełnosprawnych i cierpiących, do ich rodzin oraz stowarzyszeń i organizacji zajmujących się działalnością charytatywną. Książka zawiera siedem rozdziałów, poprzedzonych dokumentem Stolicy Apostolskiej, wydanym w 1981 r. z racji proklamowanego przez ONZ Międzynarodowego Roku Ludzi Niepełnosprawnych², oraz redakcyjnym wstępem. Wstęp przygotowany został przez Marie H elene Mathieu, będącą członkiem Papieskiej Rady Świeckich oraz sekretarzem generalnym Chrześcijańskiego Biura Ludzi Niepełnosprawnych, a także międzynarodową koordynatorką ruchu „Foi et Lumi ere”. Uzupełnieniem przedstawionego w książce systematycznego wykładu o ludziach niepełnosprawnych jest przemówienie Jana Pawła II wygłoszone do chorych w Brisbane w Australii 25 listopada 1986 r. Prezentowana książka zawiera chronologiczny zestaw zamieszczonych w niej przemówień, indeks rzeczowy oraz adresy stowarzyszeń pracujących z ludźmi niepełnosprawnymi.

Kościół z wielką troską i miłością odnosi się do osób niepełnosprawnych i cierpiących, przypominając zarazem, że każdy człowiek od chwili poczęcia jest osobą ludzką, stworzoną na obraz i podobieństwo Boga, obdarzoną nieustraszoną osobową godnością. Papieskie nauczanie o świętości życia i roli niepełnosprawnych w społeczeństwie nabiera intensywności w drugiej połowie XX w. Jest to związane nie tylko ze wzrostem liczby ludzi niepełnosprawnych (obec-

¹ *Les personnes handicap ees. Dans l'enseignement des papes*, Solesmes 1987, ss. 252.

² W j zyku polskim dokument ten ukazał się w: „L'Osservatore Romano” 1981, nr 3; przedruk: „Znak” 33(1981) nr 326 (8).

nie na kuli ziemskiej żyje, według danych ONZ, ponad 500 mln takich ludzi). Przyczyną wzmożonej uwagi Kościoła jest również fakt, iż rozwój techniki współczesnej oraz zakorzenianie się mentalności produkcyjnej bardzo często spycha tych ludzi na margines społeczeństwa, staje się dla nich zagrożeniem. Ponadto bardzo często postęp techniczny wykorzystywany jest w celu niedopuszczenia do narodzin osób, u których badania prenatalne wykryły chorobę czy fizyczne wady. Taka postawa jest symptomem zagrożenia dla całej cywilizacji.

Zasadnicze nauczanie Kościoła o niepełnosprawnych zawarte jest we wspomnianym dokumencie Stolicy Apostolskiej. W prezentowanej książce pełni on rolę oficjalnego wstępu do przedstawionego Papieskiego nauczania. Kościół przypomina, że każda osoba ludzka jest ludzkim podmiotem ze wszystkimi przysługującymi mu prawami, które określone zostały jako „święte”, „wrodzone”, „nienaruszalne”. Jednocześnie zdecydowanie sprzeciwia się mentalności technicznej, ceniącej tylko pełnosprawnych członków społeczeństwa. Autentyczną miarą postępu i cywilizacji nie mogą być osiągnięcia techniczne, ale respekt dla każdej osoby oraz miłość, z jaką społeczeństwo otacza wszystkich chorych, cierpiących i słabych. Poprzedzone tym dokumentem rozdziały prezentowanej książki są jakby powtórzeniem i zarazem uszczegółowieniem wyrażonego w nim nauczania.

Kluczowymi wydają się być rozdziały pierwszy i ostatni. Rozdział pierwszy zatytułowany *Godność i prawa ludzi niepełnosprawnych* zawiera antropologiczne podstawy wykładu, a zamieszczone w nim wypowiedzi papie-

ży podkreślają niepowtarzalną godność każdego człowieka, mającą podstawę w samym jego osobowym bycie, oraz zwracają uwagę na miłość, w której każdy człowiek ma wzrastać. „Święta godność osoby ludzkiej posiada swe źródło poza biologiczną strukturą. Objawia się ona zwłaszcza w zdolności do refleksji, porównywania, wyboru, bycia odpowiedzialnym, adaptacji, w zdolności do miłości. [...] Jedyłą klęską życia ludzkiego jest całkowita niemoc dojścia do kochania i bycia kochanym. Dla chrześcijan zamknięcie się na miłość Boga i powszechną miłość ludzi jest najgłębszą śmiercią, jaka może być”³.

Braki związane z funkcjonowaniem psychiki bądź ciała nie ujmują nic z godności osobowej konkretnego człowieka, nie czynią go niezdolnym do kochania i bycia kochanym. Są one z pewnością przyczyną cierpienia tak mocno związanego z rzeczywistością ludzką. Dlatego ostatni rozdział *Tajemnica cierpienia* wraz z uzupełnieniem ukazują chrześcijański sens cierpienia i życia. Te dwa rozdziały spinają cały tok prezentowanego nauczania i wskazują na pełny wymiar prawdy o człowieku: prawdę o jego osobowej strukturze i związku z Bogiem oraz prawdę o sensie cierpienia i celu życia.

Pozostałe rozdziały dotyczą problemów szczegółowych. Rozdział drugi mówi o trosce, z jaką Kościół odnosi się do wszystkich cierpiących. Rozdział trzeci zwraca uwagę na konieczność niesienia ludziom niepełnosprawnym pełnej miłości pomocy. Każdy człowiek winien być dobrym Samarytani-

³ Przemówienie Pawła VI do niepełnosprawnych 18 IX 1973 w Lourdes, w: *Les personnes handicapées*, s. 45.

nem, aby cywilizację ludzką przekształcać w cywilizację miłości. W rozdziale czwartym zawarte są wypowiedzi skierowane do osób umysłowo upośledzonych i tych, którzy się nimi opiekują. Rozdział piąty poświęcony jest ludziom głuchoniemym, a szósty – ludziom dotkniętym trądem.

Prezentowany trzynasty tom „L'enseignement des papes” w swej najgłębszej warstwie nie jest tylko książką o ludziach niepełnosprawnych. Poprzez dokonany wybór papieskich przemówień i ich układ książka ta jest wykładem antropologii. Objawienie godności osoby ludzkiej nie dokonuje się w niej tylko poprzez koncentrację uwagi na ludziach niepełnosprawnych. W ich sytuacji uczestniczą ludzie w pełni sprawni. Wiele przemówień skierowanych jest do tych ludzi, do służby zdrowia, do całej społeczności. W specyfice sytuacji tych, którzy dotknięci są umysłową bądź fizyczną niesprawnością, ukazana jest prawda o wartości i godności każdego człowieka. „Człowiek niepełnosprawny jest jednym z nas, uczestniczy w tym samym człowieczeństwie. Rozpoznanie i wspieranie jego godności i praw jest zarazem rozpoznaniem swej własnej godności i swoich praw”.⁴

Wskazując na wartość i godność każdego człowieka, papieże ostatnich lat nie tylko zachęcają do dalszej opieki i troski o niepełnosprawnych, ale wskazują na rolę bezinteresownej miłości, która winna wypełniać nasze relacje z tymi ludźmi. Paweł VI określa bezinteresowną miłość w stosunku do cierpiących jako najbardziej znaczący test społeczeństwa prawdziwie cywili-

zowanego, test rodziny w pełni ludzkiej oraz test Kościoła autentycznie chrześcijańskiego⁵. Jan Paweł II wzywa do dzieł bezinteresownej miłości wobec bliźnich. Zwraca uwagę, że cierpienie jest faktem, który winien w nas wyzwalać miłość, poprzez którą mamy przekształcać cywilizację ludzką w cywilizację miłości. Obecność ludzi niepełnosprawnych w społeczeństwie nazywa „kazaniem” i dziękuje im za to niezastąpione, milczące „kazanie”, które nie tylko przypomina o kruchości ludzkiego życia, ale zmusza do refleksji nad tym, co jest istotne dla każdego człowieka: nad sensem życia, bezinteresowną miłością oraz wartością daru z siebie⁶.

Wykład papieskiego nauczania o ludziach niepełnosprawnych, odsłaniając prawdę o wartości i godności osoby, wskazując na rolę miłości, ukazuje zarazem wspólnotowy wymiar osoby. Nie można żyć tylko dla siebie. Jesteśmy stworzeni, aby uczynić siebie darem dla drugiego i w tej postawie daru spełniać siebie. Sytuacja niepełnosprawnych jest tu wielce wymowna. Nie stanowi ona tylko ich prywatnej sprawy, ale jest sprawą i wartością całego społeczeństwa, która winna uczyć każdego człowieka miłości, w której każdy może rozpoznać swe człowieczeństwo i spełniać siebie.

Zaprezentowany wybór papieskich przemówień odsłania prawdę, że człowiek realizuje swe człowieczeństwo poprzez dar z siebie dla drugich. Kościół

⁵ Por. przemówienie Pawła VI do pielgrzymów z ruchu „Foi et Lumière” 29 X 1975 w: *Les personnes handicapées*, s. 125.

⁶ Por. przemówienie Jana Pawła II do chorych i niepełnosprawnych 12 IX 1983 w Wiedniu w: *Les personnes handicapées*, s. 86.

⁴ Przemówienie Jana Pawła II do niepełnosprawnych 10 IX 1984 r. w Québec. w: *Les personnes handicapées*, s. 38.

wzywa również same osoby niepełnosprawne do uczynienia siebie darem dla innych. Realizacja tego osobowego zadania, w ich sytuacji, może się dokonać na dwóch płaszczyznach: naturalnej i nadprzyrodzonej. Na płaszczyźnie naturalnej uzależnione to jest od pomocy społeczeństwa. Winno ono stworzyć odpowiednie warunki, aby ludzie niepełnosprawni – w miarę swych sił i możliwości – mogli uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym, kulturalnym, naukowym, sportowym, rodzinnym, pracować dla dobra wspólnego. Na płaszczyźnie nadprzyrodzonej tym darem może się stać sama choroba czy niesprawność cierpliwie znoszona, złączona z krzyżem Chrystusa i jako modlitwa ofiarowana za siebie oraz innych. Poprzez podwójny dar z siebie ludzie niepełnosprawni mogą żyć w pełni osobowym życiem i tak jak wszyscy dążyć do świętości.

Czytając prezentowaną książkę można sobie uświadomić trudność, jaką napotkali jej redaktorzy. Niemal w każdym zamieszczonym przemówieniu wyrażona jest istota papieskiego nauczania o cierpieniu i ludziach niepełnosprawnych. Każde z nich stanowi odrębną całość i odnosi się w swej treści do innych rozdziałów. Redaktorzy, budując poszczególne rozdziały, poprzez wprowadzone tytuły i podtytuły koncentrują uwagę czytelnika na głównej myśli rozdziału przewijającej się w treści zamieszczonych przemówień i w ten sposób przedstawiają systematyczny wykład papieskiego nauczania. Nieuniknione przeplatanie się w różnych rozdziałach podobnych w swej istocie treści nie przesłania przyjętej przez redaktorów linii ich prezentacji.

Płaszczyzna antropologiczna rozważań szczególnie wyraźnie ukazuje się

w przemówieniach Pawła VI i Jana Pawła II. Wypowiedzi obecnego Papieża stanowią zdecydowaną większość przedstawionego wykładu, aż 41 z 74 wybranych wypowiedzi jest jego dziełem. Jan Paweł II częściej niż jego poprzednicy przemawia do ludzi cierpiących, częściej jest wśród nich obecny. Tradycyjnie już w czasie swych pielgrzymek spotyka się z nimi. Jest wśród nich ze słowem Dobrej Nowiny o zbawieniu, ze słowem prawdy o godności każdej osoby, z wezwaniem do życia w miłości. Kontynuując naukę swych poprzedników, nie tylko mówi, co należy czynić dla niepełnosprawnych, ale także wyjaśnia, dlaczego mamy w ten sposób postępować. Dając odpowiedź na pytanie „dlaczego”, wskazuje z jednej strony na wartość osoby, która może się spełnić tylko przez działanie pełne miłości, przez bezinteresowny dar z siebie, z drugiej zaś, na wymóg afirmacji tej wartości poprzez akt daru.

Cenne wydaje się być w prezentowanym tomie podkreślenie personalistycznego rysu papieskiego nauczania oraz zaakcentowanie płaszczyzny antropologicznej jako podstawowej dla całego wykładu. Wydaje się, iż pożyteczne byłoby zamieszczenie redakcyjnego posłowie, będącego syntetycznym przedstawieniem nauki papieża oraz działalności Kościoła na płaszczyźnie charytatywnej.

Można żywić nadzieję, że książka ta skierowana do wszystkich ludzi dobrej woli nie tylko wzbudzi większe zainteresowanie problemami niepełnosprawnych, ale także pozwoli niejednemu czytelnikowi, uważnie wsluchującemu się w papieskie słowa, lepiej dojrzeć to, kim jest człowiek, i jak wielką wartością jest osoba ludzka.